

MESÉLŐ NYÍREGYHÁZA

VÁROSVÉDŐ FÜZETEK 6.

**KRÚDY-EMLÉKJELEK ÉS HELYEK
NYÍREGYHÁZÁN**

Mészáros Dezső: Krúdy Gyula

Krúdy-emlékjelek és helyek Nyíregyházán

Írta:
Ilyés Gábor

**NYÍREGYHÁZA
2003**

Katona Béla emlékének

Krúdy Gyula a „Nyírség álmodója” volt, hiszen Nyíregyháza, a nyíri tájak és emberek elevenen élnek a műveiben. A Nyírvidék egyik tudósításában, melyet Krúdy írói pályájának negyedszázados évfordulója alkalmából, 1924-ben készítettek, a következő lírai hangulatú leírás olvasható e kapcsolatból: „Szabolcsmegye külön világ, az akácvirágos szabolcsi tájak szín és vonalhatása, a honfoglaló ősök ivadékai által megszállott Nyírség külön sziget. Aki egyszer erre a földre vetődik, rabja lesz annak a páratlanul intenzív, egyéni miliónek, amelyet ez a szó jelez: Nyírség. És ebből a csodákra képes, sajátos egyéniségű világból sarjadt Krúdy Gyula, a modern magyar mesélés fejedelmi írója, akinek minden mondatában az akácos Szabolcs szíve dobog. A természet, amely annyi jóval és széppel áldotta meg Szabolcsot, megáldotta a tolmácsoló művésszel is, akinek írásában, mint Vörösmarty Délszaki Tündérének csodálatos sípjában a természet minden, de minden hangja: benne rejlik, kifejezésre jut Szabolcs vezér földjének minden természeti és emberi szépsége”.¹

Az író halálának harmadik évfordulóján, 1936-ban utcát neveztek el Krúdyról. A névadásra a javaslatot Szohor Pál polgármester terjesztette a város képviselő-testülete elé. A közgyűlés Szohor javaslatát fogadta el, pedig volt egy másik kérelem is, melyet a Kovács István Bajtársi Egyesület nyújtott be. Kovács István nemzetőr főhadnagy volt, akit 1919. április 22-én végeztek ki. Kovácsnak nagy kultusza volt a két világháború közötti Nyíregyházán, hiszen halálának évfordulóján minden évben megemlékezéseket tartottak, a szülőházát emléktáblával jelölték meg, egy egészalakos szobrot és díszes síremléket is készítettek. Nagy dolognak számított, hogy a szavazáson a képviselő-testület mégis egyhangúlag Krúdy neve mellett szavazott. A hírt így kommentálta a Nyírvidék Szabolcsi Hírlap: „A Sóstói útból nyíló csendes út őrzi nevét, izléses új villák sora, ahová odahallatszik az erdő csalogánya, a vadgalamb muzsikája. A régi Nyíregyházának hangulatait, opálos, ködös reggeleit, bíbor színbe, lilába fürdő alkonyatait, zsalugáteres ablakait, orgonavirágos kertjeit,

sóhajós leányszíveit, álmódzó asszonyait, borozó politikusait, gavallérjait a régi Sóstó kocs útjait és cigánymuzsikás mulatásait a Krúdy könyvek örökítik meg képekben, mozdulatokban, zeneiségben s az új Nyíregyháza az ő nevét örökíti meg, őt őrzi a halhatatlanság számára. Nyíregyháza példát adott az irodalmi értékek megbecsülésére, amikor Krúdyról utcát nevezett el”.²

A Krúdy család síremléke

A Krúdy-emlékjelek bemutatásakor sétáljunk ki először az Északi temetőbe, ahol a IX. parcellában Krúdy szüleinek a síremléke látható. A szülőkön kívül itt nyugszanak még az író Erzsike és Ilona nevű testvérei is.

Krúdy Gyula szülőháza

A sétánkat folytassuk az egykori Kállói, ma Szent István utcában, ahol három Krúdyra vonatkozó emléktáblára is figyelmesek lehetünk. Az utca elején, a 8. sz. alatt található az az épület, ahol Krúdy 125 évvel ezelőtt meglátta a napvilágot. Itt 1963. május 12-én, az író halálának a 30. évfordulója alkalmából leplezték le azt a kőkeretbe foglalt márványtáblát, amelyen ez a híres idézet olvasható: „Ennek a városnak voltam az írója”.

A következő emléktábla a 40-42. sz. alatti épület falán látható. A Nyírvidék Szabolcsi Hírlap egyik tudósítása szerint már 1942-ben mozgalom indult abból a célból, hogy emléktáblával jelöljék meg az író szülőházát.³ Az ötletet 1948-ban a Bessenyei Társaság karolta fel újra, amikor megbízták Berky Nándor szobrászművészt az emléktábla elkészítésével. Az avató ünnepség a Bessenyei Társaság életében az utolsó ünnepi esemény volt, mert az 1949 decemberében megtartott közgyűlésükön már a feloszlását mondták ki a megjelent tagok. A város első

Emléktábla a Szent István utca 8. számú házon

Krúdy-emlékjelét 1949 tavaszán leplezték le. Akkor még azt hitték, hogy az író szülőházát jelölték meg, később azonban Katona Béla kutatásai tisztázták, hogy Krúdy itt csak a gyermek- és ifjúkorát töltötte, de nem ebben a házban született. A szülőház az előbb bemutatott épület volt, amelynek a falára 1963-ban helyezték el a márványtáblát. Az író portréjával ékesített, mészkőből faragott domborművet Koroknay Gyula, Nyíregyháza kiváló művészettörténésze így jellemezte: „Érdekes nézetével, a jellemábrázolás hűségével tűnik ki ez az emléktábla, van benne egy kis krúdy álmodozás, egy kis Berky-líraiság, könnyed és mély”.⁴

Az eredeti épület ma már nem áll, azonban Katona Béla kutatásaiból tudjuk, hogy L-alakú, sárga színűre meszelt ház volt. Még az író nagyapja szerezte, aki a városban ügyvédi irodát nyitott. A ház később fiának, ifjú Krúdy Gyulának, az író apjának a tulajdonába ment át, aki maga is ügyvédként tevékenykedett. A nagy épület kényelmes otthont jelentett a népes család számára. A házhoz tágas udvar és hatalmas kert tartozott, amely alkalmas játszótér volt még a szomszéd gyermekek számára is.

Berky Nándor domborműve

Az udvar folytatása egy nagy gyümölcsös és szőlőskert volt. A ház 1913-ig maradt a Krúdy-család birtokában, akkor Klekner Károly és Spányi Géza helyi orvosok vették meg az özvegytől. A házat lebontatták, helyén emeletes magánszanatóriumot építettek.⁵ 1952-től itt működik a Magyar Rádió nyíregyházi stúdiója.

Innen egy rövid sétával jutunk el az egykori Evangélikus Főgimnázium épületéhez. Ezt az utat 1891-től az ifjú Krúdy is naponta megtette, hiszen a szatmári és a podolini diákok után a szülei hazarendelték és beírátták a város akkori legnívósabb iskolájába. Tanárait szerette, s írásaiban mindig hálásan emlegette egykori iskoláját is. Különösen Porubszky Pál volt számára kedves, ugyanis ő volt az első, aki felismerte tehetségét, s nem korholta írói terveit, hanem inkább megpróbálta egyengetni az

Evangélikus Főgimnázium

Emléktábla a Kossuth Gimnázium falán

útját. Bekapcsolódott a Bessenyeiről elnevezett önképzőkör munkájába is, amelynek egyik pályadíját 1894-ben egy osztálytársával közösen nyerték meg. Krúdy a „Liza menyasszony” című elbeszélésével pályázott. Diákéveiről Szohor Pál írt egy rövid tanulmányt, amely a gimnázium értesítőjében jelent meg.⁶ 1975. május 10-én, Krúdy érettségijének 80. évfordulója alkalmából egy ballagási ünnepséggel egybekötött emléktáblavató ünnepséget rendeztek. Katona Béla leplezte le az intézmény falán az író tiszteletére elhelyezett márványtáblát, amelynek a feliratából kiderül, hogy 1891-95 között itt koptatta az iskola padjait az ifjú Krúdy. Bár a tanárai és a szülei szerint koptathatta volna többet és jobban is, de Krúdy már ekkor tudta, ami szintén olvasható a táblán: „Én írónak készültem: semmi másnak”.

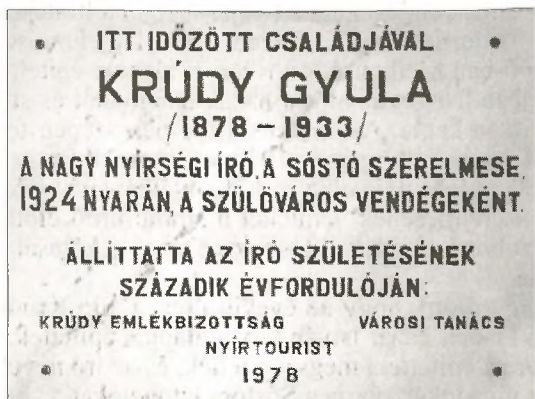
Mivel már sem taligára, sem villamosra nem ülhetünk, szálljunk hát buszra és keressük fel Sóstót, azt a helyet, amelynek az írónk nagy szerelmese volt. 1924-ben az örökváltság kihirdetésének a 100. évfordulójának a megünneplésére készült a város. Krúdy megbízást kapott, hogy írja le emlékeit a jubileumra megjelenő kötet számára. Így született meg a „Nyíri emlék” című alkotása. Ennek az évnek a nyarát Krúdy és családja Sóstón töltötte. A város vendégeként a Svájci-lakban töltötték napjaikat.

A Svájci-lak a XIX. századi Sóstó legjelentősebb épülete volt. 1866-ban Melhouse János tervei alapján építették romantikus stílusban. Nevét az alpesi házak hangulatát és stílusát idéző külseje után kapta. Az épületet 1997-ben szépen felújították, s ma régi fényében pompázik. 1978. október 21-én, az író születésének 100. évfordulója alkalmából emléktáblával jelölték meg. A „Sóstó szerelmesének” emlékét a strandfürdő előtti parkban egy mellszobor is hirdeti. Mészáros Dezső alkotását 1973-ban leplezték le.

Nagy öröm, hogy az évekig üresen álló Krúdy Szállót, amelyet 1911-ben Pazár István tervei alapján építettek, erre a jubileumi évre átépítették, megszüpítették, és az író nevét megtartva, de már vigadóként várja a Sóstóra látogatókat.

Svájci-lak

Emléktábla a Svájci-lak falán

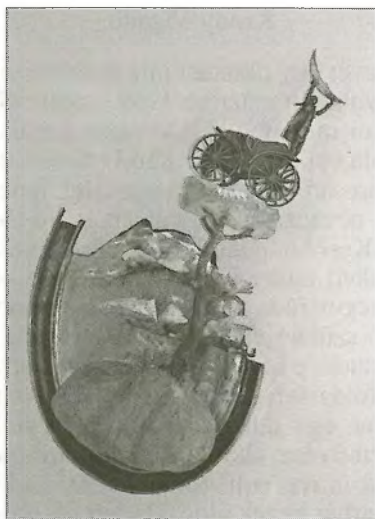

Krúdy Vigadó

Az író nevét egy oktatási intézmény is őrzi szülővárosában. A Krúdy Gyula Gimnázium 1969. szeptember 1-jén nyitotta ki kapuit. Ekkor még név nélkül várta a diákokat, de mivel a köz, ahol az iskola épülete állt, a Krúdy Gyula utcából nyílt, így a népnyelv hamarosan Krúdyra keresztelte, amely aztán a hivatalos neve lett. A névadás ceremóniáján az író lánya, Krúdy Zsuzsa is jelen volt. Később a tanulói létszám növekedése miatt egy másik – az Epreskert utca 64. alatti – épületbe költözött az iskola, de a név az megmaradt, s ma a városban rang „krúdys” diáknak lenni. Az író születésének 100. évfordulója alkalmából egy mellszobrot lepleztek le a névadó emlékére. Borbás Tibor alkotása a gimnázium földszinti aulájában látható. Az intézmény homlokzatán 1999-ben egy domborművet helyeztek el. Sebestyén Sándor szobrászművész alkotásának ihletője az író „A vörös postakocsi” című műve volt. Sajnos nem sokkal a leplezése után az alkotás barbár kezek áldozata lett. A főbejáraton belépőket ma a felújított dombormű fogadja.

Krúdy Gyula Gimnázium

Sebastyén Sándor: A vörös postakocsi

Krúdy mozi

A plaza-mozik hódításáig még egy mozi is őrizte az író emlékét. A híres Krúdy mozi előtt sok fiatal adott egymásnak találkát, s ma kíváncsian figyeljük, hogy mi lesz a sorsa. Csak egy adalékot a mozi történetéhez, hiszen 1971. október 20-án nem mindennapi esemény színhelye volt. Több mint egy hónappal megelőzve az országos vetítés kezdetét, itt került sor a nagyszerű Szindbád című film ősbemutatójára. A vetítés előtt a film alkotói, köztük a rendező Huszárik Zoltán és a főszereplő Latinovits Zoltán, megkoszorúzták az író szülőházán lévő emléktáblát. A filmről a legelső kritikát Katona Béla készítette.

A mozi közelében a Szabadság térről egy átjáró nyílik a Dózsa György utcára, amelyet Krúdy udvarnak neveztek el.

A Jósa András Múzeum egy állandó emlékkiállítással idézi fel Krúdy alakját. Az író születésének 125. évfordulója alkalmából megújítva várja az érdeklődőket. Ugyanitt Gyenes Tamás óbudai Krúdy-szobrának gipszmásolata érdemel figyelmet.

A teljesség kedvéért meg kell még említeni, hogy a városban színházunk kamaraszínpadának és egy könyvesboltnak is Krúdy lett a névadója. A Hotel Korona Kodály termében Krúdyt

Gyenes Tamás: Krúdy Gyula

Részlet a Krúdy Gyula emlékkiállításból

és korának hangulatát ábrázoló nagyméretű festmény látható. (Anré Szabó festőművész készítette.)

2003. október 21-én a város képviselő-testülete ünnepi közgyűlést tartott Krúdy Gyula tiszteletére. Ekkor a Városháza dísztermét az ünnepelt íróról nevezték el.

A Krúdy terem felirata a Városházán

2003 az évfordulók éve Nyíregyháza városának. Májusban egy szép városnapon emlékeztünk a város újratelepítésének 250. évfordulójára. E nevezetes esemény hőseinek, gróf Károlyi Ferencnek, Nyíregyháza földesurának, és Petrikovics Jánosnak, a szarvasi csizmadiamesternek, aki a gróf telepítési pátensének legfőbb népszerűsítője volt, 2001-ben emeltetett a város egy emlékművet. Most újabb nagy adósságot törlesztettünk, amikor Krúdy Gyula születésének 125. évfordulója alkalmából, a színház közelségében lelepleztük az író egészalakos bronzszobrát, Varga Imre Kossuth-díjas szobrászművész krómacélba és bronzba álmódott alkotását. Benczúr, Bessenyei és Váci szobrainak társaságába végre Krúdy Gyula is hazaérkezett. Az író, akiről Váci Mihály szavaival élve büszkén elmondhatjuk, hogy „Közülünk származik!”.

JEGYZETEK

- 1 Nyírvidék, 1924. október 30. 2. o.
- 2 Nyírvidék Szabolcsi Hírlap, 1936. április 2. 5. o.
- 3 Nyírvidék Szabolcsi Hírlap, 1942. május 12. 3. o.
- 4 Koroknay Gyula: Nyíregyháza művészettörténeti emlékei. Nyíregyháza, 1971. 65. o.
- 5 Katona Béla: Krudy-émlékek Nyíregyházán Szabolcszatmári Szemle, 1956. 1-4. sz. 72. o.
- 6 Szohor Pál: Krudy (!) Gyula diákévei. In: A nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos Reálgimnázium 72. évi értesítője. Szerkesztette: Zsolnai (Zwick) Vilmos igazgató. 3-7. o.

A kiadvány megjelentetését támogatta:

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlése Idegenforgalmi és Turisztikai Bizottsága

Fényképek:

Andrejkovics János, Beregszászi János, Boros György, Csutkai Csaba, Hudivók Róbert és a Nyíregyházi Városvédő Egyesület archívuma

Kiadja:

Nyíregyházi Városvédő Egyesület

Kiadásért felelős:

Labossa Gusztáv egyesületi elnök

Borbás Tibor: Krúdy Gyula

Varga Imre: Hazatérés (Krúdy Gyula emlékére)